

The Art

Drama
Exhibition
Film
Literature
Music

Editor's Corner

Editorial
Feature
Motion

Around Town

Cafe
Citylog
Fiction
Society
Outdoors

Archive

Summer 2008 with Mehrdad Pakbaz

The Lotfi Concert in Tehran

Soheil Nafissi in Concert

The Year That Passed

Back to the Old Days of Music

more...

Mailing List

JOIN
tehranavenue
MAILING LIST

Entertainment or Elevated Music

By Shadi Vatanparast
musicwatch@tehranavenue.com

Tehran Avenue

December 2008

Read in English

مطرب‌ی یا استادی

شادی وطن‌پرست

آبان‌ماه ۱۳۸۷

موسیقی در ایرانِ دوران قاجار، بخصوص در دوران صدارت {امیرکبیر} و پادشاهی {ناصرالدین‌شاه}، دستخوش دگرگونی بنیادین شد، تا جایی که حتی حمل ساز در شهرها و اماکن عمومی کاری زشت قلمداد شد. موسیقی شهری به خلوت خانه‌ها پناه بُرد، در محافل و حلقه‌های خاص خود را به گوش می‌رساند و از حیطه عمومی رخت برگرد. موسیقی نواحی و بومی همچنان راه خود را مطابق سنت‌های قومی، شغلی و مذهبی ادامه داد.

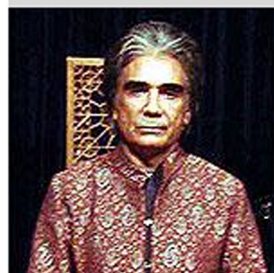
کنسرت «مجلس‌آرایی گروه شمشال» که از ۸ تا ۱۲ آبان‌ماه در فرهنگسرای نیاوران برگزار شد، سعی در بازآفرینی مکتبی قدیمی و مربوط به دوره قاجاریه داشت. سرپرست گروه، {حسین حمیدی}، در قالب کنسرتی، قطعات موسیقی سنتی زمان قاجار را اجرا کرد. در این اجرا نوازندگان با لباس‌های قجری و شیوه نوازندگی آن دوران مقابل بینندگان قرار گرفتند:

برده اول -- سه نوازی‌ها، تک‌خوانی‌ها و دسته ضرب‌گیرها
برده دوم -- دسته چهارده نفره شمشال که قطعاتی از تصنیف‌ها و آوازهای دوره قاجار را به همان روش و سبک اجرا کردند.

تصنیف‌هایی آشنا در این کنسرت، به دور از دغدغه استادی و پابندی به

«سنگین» نگه داشتن موسیقی اصیل، به صورت مجلسی و مطرب‌ی اجرا شدند -- تصانیفی طرب‌انگیز که بسیاری برای مجالس بزم و عروسی ساخته شده بودند. برخیز این تصانیف را {محمدرضا شجریان} و {محسن کرامتی} در زمان حال و {تاج اصفهانی} و {اقبال آذر} در آن زمان با ذهنیت و برداشت شخصی خود اجرا کرده بودند. حمیدی تلاش کرده بود تا هم نحوه اجرا و هم ریتم قطعات به صورت اولیه آن اجرا شود. او در این برنامه عناصر آشنایی را به کار گرفته بود که از طرف دیگر چیدمان زیبا و جذاب برای شنونده عمومی داشت. انتخاب مجموعه‌ای از موسیقی رنگارنگ دوره قاجار اعم از آواز، تصنیف، رنگ، ضربی‌خوانی و غیره به همراه لباس‌های

Listen

Shemshal Ensemble

جوراجور قاجاری و همچنین استفاده از الفاظ و اصطلاحات آن دوره، زیبایی کار او را دوچندان کرده بود. گروه شمشال در همه قسمت‌های برنامه دست به نوآوری زده بود. حتی ارائه یک قطعه قدیمی با چارچوب مشخص در لفافه‌ای بدیع همراه می‌شد و این بود که شنونده در یک برنامه دو ساعته بدون این که خسته شود، گوش به آهنگ‌هایی می‌سپرد که اگر با روش معمول ارائه می‌شد، می‌توانست خسته‌کننده باشد. شمشالی‌ها در نیمه نخست برنامه بدون میکروفون به صحنه آمدند و این خود در ایجاد فضای غیر مدرن تأثیر به سزایی داشت.

بیشتر اساتید موسیقی و خوانندگان و نوازندگان ماهر سازهای مختلف در قدیم با ساز تنبک آشنا و بعضی در آن تخصص داشتند. اساتید نوازنده تنبک که «ضربگیر» نام داشتند، اکثراً از نعمت صدای خوش بهره‌مند بوده و معمولاً خوانندگان تصنیف و اشعار ضربی بودند. خواندن تصنیف و اشعار ضربی و آهنگی، قوه تشخیص ضریب را می‌خواهد تا در زمان خوانندگی وزن و ریتم را از دست ندهند و به اصطلاح از ضرب خارج نشود.

در این مجلس، نام نوازندگان با عنوان «رامشگران» و نوازنده سازها نیز با نام قدیم معرفی شدند:

آوازخوان: {بهرام سارنگ}
همخوانان: {پروین نمازی}، {افسانه جهانگیری} و {نازلی جهانگیری}
تارزن: {کوهیار باباییان}، {بیمان عاشقان} و {امیر نصرالله}
کمونچه‌کش: {بریساکاشفی}
کمونچه‌کش و مجلس‌گردون: {افشین هاشمی}
شدرغو یا شورانگیز: {رابعه افتخاری}
ضربگیر: {ارژنگ فرامرزی} و {مرجان بشیری}
داربه، گورگه و داربه زنگی: {گلنوش حمیدی}
بالابانچی: حسین حمیدی

با وجود اینکه در برگه کنسرت نام همه اعضای دسته شمشال نوشته شده بود و علاوه بر آن، «مجلس‌گردون» پیش از اجرای هر بخش، نام هنرمندان را با ترکیبی از الفاظ عهد قاجار مثل خان و خاتون به کار می‌برد، حسین حمیدی یک بخش معرفی آهنگین هم در برنامه گنجانده بود که بخشی از رنگ معروف «شهر آشوب» دستمایه این کار شده بود. این بخش همانند بخش معرفی «شو سیاه‌بازی» است که در سال‌های پیش از انقلاب بخش شد.

در دوره قاجار، نوازندگان تار را «تار شیرازی» یا «تارزن» می‌نامیدند که ایستاده می‌نواختند و تار را بالا قرار می‌دادند به طوری که کاسه ساز بر روی سینه‌شان قرار می‌گرفت، آنگونه که اکنون نوازندگان آذربایجانی تار می‌نوازند. {رامیز قلی‌اف}، نوازنده برجسته تار از جمهوری آذربایجان، دلیل اینگونه نواختن ساز تار را نزدیکی ساز به قلب می‌داند و معتقد است نواک ساز از درون و از دل نوازنده برمی‌خیزد. شکل تار و کمانچه در دوران قاجار کمی متفاوت با امروز بوده و تار ۵ سیم و کمانچه ۳ سیم داشته است. در این کنسرت نیز این تفاوت‌ها رعایت شده بود. هرچند خواننده، نوازنده تنبک نبود و شورانگیز ساز دوران قاجار نبوده، اما حال و هوا، نمایش رامشگران و ساز و آوازه‌های قدیمی با صدایی قدیمی را بوجود آورده بود.

قطعات اجرا شده، تنظیم نداشتند، دقیقاً مانند زمان قاجار که هنوز تنظیم به مراحل آهنگسازی اضافه نشده بود و موسیقی جز طرب انگیختن، کاربردی نداشت. امروزه موسیقی و هنرمندان موسیقی را صرفاً در کنسرت‌ها، با پوششی فاخر، دکوری شیک با عناصر سنتی، می‌توان دید. اغلب نوازندگان در دوره ما به دلیل دنیال کردن و پروراندن خیال استادی در آینده، از شرکت در بسیاری از مجالس موسیقایی و خواندن و اجرای برخی از قطعات که قدمت بسیاری دارند، دوری می‌کنند. چه بسیار اساتیدی که شبها و روزهایی را در تنهایی سپری می‌کنند و علیرغم میل خود، از جمع‌های موسیقایی کناره می‌گیرند که مبادا به ساخت استادیشان خدشه‌ای وارد شود. سودای کسوت استادی موجب می‌شود برای اینکه مبادا اشتباه کند، خطر نکند، تجربه نمی‌کند.

وقتی کنسرت گروه شمشال تمام شد، گویی از قطعه انتهایی یا بیز خبری نبود و رامشگران به جلوی سن آمدند تا به تشویق کنندگان احترام بگذارند. اما پیش از آنکه حاضرین درخواست قطعه‌ای آخر را بکنند، ناگهان رامشگران به سن بازگشتند و با دست زدن و آواز خواندن همراه با دو نوازنده کمانچه قطعه پایانی را متفاوت با قطعات دیگرشان نواختند و خوانند.

کنسرت مجلس آرابی در دل این روزگار «استادی» به همه این باورها پشت کرد و شادمان و بر تحرک، نواک شور و طرب موسیقی اصیل ایرانی را منعکس کرد.

پاتویس

[::] شیمشال سازی است بادی و شبیه به نی فلزی و از سازهای قدیمی در منطقه کردستان بشمار می‌رود. شیمشال در گذشته از چوب ساخته می‌شد. امروز از برنج یا مسوار ساخته می‌شود. در سطح آن شش سوراخ وجود دارد. این ساز از لحاظ نوع صدا و وسعت در زمره سازهای تم یا طنین خاص خود است.

قطعه‌ها

- [۱] قطعه یک: معرفی
- [۲] قطعه دو
- [۳] قطعه سه
- [۴] قطعه چهار
- [۵] قطعه پنج

